

Gaietà Soler i la seva influència dins la historiografia arqueològica badalonina, els darrers cent anys

JOSEP M. PADRÓS I CUYÀS

Avui parlarem de nosaltres, és a dir, analitzarem els estudiosos badalonins dels darrers cent anys... i el mot nosaltres, el dic amb la plena consciència que la vostra participació en el Curs d'Història, us fa integrants en aquest moviment cultural a Badalona que s'inicia al 1980 amb Gaietà Soler i la publicació de la seva obra «Badalona — Monografia històrico-arqueològica» i que constitueix el primer estudi seriós del passat de la nostra ciutat.

Gaietà Soler no era un home isolat, ni ho van ser els que, en el transcurs dels anys el van seguir, entre els quals destaquen els noms de Font i Cussó o Cuyàs i Tolosa, ja que el més important és que al seu entorn aplegaren gran nombre de persones, que sigui com a maquetistes, restauradors, dibuixants, topògrafs o senzillament amb la piqueta i la paleta o interessant-se per les investigacions, varen constituir el que podríem denominar «escola d'estudiosos badalonins en Història i Arqueologia», els noms dels quals ja van ser citats en la primera conferència del curs tant en el grup que s'aplegà al voltant de Font i Cussó com en la etapa de després de la guerra al voltant de Cuyàs i Tolosa.

Des de l'època de Gaietà Soler han sorgit col·laboradors que no tan sols han ajudat a ampliar els nostres coneixements històrics, sinó, i el més important, a salvaguardar peces precioses del nostre patrimoni, moltes de les quals estan en aquest Museu o en les sales que amb material arqueològic de Badalona té el Museu de Barcelona, però a més

ajudaren a mantenir la consciència de la nostra personalitat històrica, gent que amb formació autòctona i, amb ingressos foranis a la investigació, dedicaren moltes hores de la seva vida al servei de la Ciutat.

Després de Gaietà Soler són necessaris quasi cent anys per passar de la que en direm «Escola d'estudiosos de Badalona» a una altra que s'inicià al 1970 com a «Escola de professionals en la investigació històrico-arqueològica de Badalona», amb la qual la nostra Ciutat gaudeix actualment de llicenciats, catedràtics o investigadors professionals que amb possibilitats de plena dedicació, creen una nova dimensió, i ja no sols locals en l'estudi de la nostra història, els quals resultats s'evidencien ja que, els darrers quinze anys s'han publicat molts més llibres que els anteriors vuitanta-cinc, i entre els nostres investigadors tenim noms prestigiosos com Josep Guitart, Francesc Tarrats, Pepita Padrós, Joan Vilarroja, Joan Rosàs, Francesc Gurt, Montserrat Comas, Marta Prevosti, Joan Soler, Pilar Sada, Núria Casals, Joan Padró, Jordi Mones, Ramon Sagués, Carme Puerta, Núria Flos, Joan Mayné, Montserrat Carreras, Dolors Nieto, Núria Vall o Margarita Abras, entre altres.

Començarem, doncs, l'estudi evolutiu de la investigació a Badalona durant els darrers cent anys parlant de Gaietà Soler i derivat d'ell analitzarem l'escola denominada d'estudiosos de Badalona, ja que l'anàlisi de l'Escola dels professionals encara és aviat per escriure-la.

Gaietà Soler va néixer el 1863 a la casa núm. 4 del carrer de Sant Joaquim de Badalona. Foren els seus pares Joaquim Soler, d'ofici corder, i Josepa Perejoan, tots dos fills de Badalona. Els seus avis paterns Gaietà Soler, corder, i Concepció Rectoret, fills de Badalona. Els seus avis materns Gaietà Perejoan, rajoler, natural d'Alella i Teresa Lladó, filla de Badalona.

Ell, de jove, va treballar de corder seguint la saga familiar, però de caràcter ferm i estudiós, va ingressar al Seminari, cantant la primera Missa a Sant Josep a l'any 1889 (en aquella època l'església no estava acabada, per la qual cosa la Parròquia radicava en el Convent de la Divina Providència, a l'actual carrer Arnús).

Al 1890, un any després de ser ordenat sacerdot, i als vint-i-set anys publicava la seva Monografia «Badalona» que detallarem més endavant.

D'aquesta etapa de la seva joventut val la pena assenyalar les persones amb qui va relacionar-se, algunes de les quals influïren en el seu desenvolupament personal i d'altres l'ajudaren en la seva tasca:

A NIVELL LOCAL COL-LABORAREN

Mn. Jaume Solà i Seriol. Capellà i historiador badaloní, que comença a publicar a «El eco de Badalona» la Història de la Villa que encara que d'escàs interès, marca ja la inquietud per l'estudi del passat. Va ser delegat a Badalona de l'Associació d'Excursions Catalanes.

Dr. Baldomer Solà i Seriol. Que va ser el seu padrí en l'ordenació sacerdotal i que a través de la seva poesia enaltirà la història de la nostra Ciutat.

Martí Martí i Francesc Vall. Badalonins que col·laboraren en les investigacions de Gaietà Soler i que formaren el nucli de seguidors de la seva tasca cultural a la nostra Ciutat, al qual s'afegiren posteriorment Carles Parés, Francesc de A. Guixeras, Josep Costa, el meu avi Francesc Cuyàs (pare de Josep M. Cuyàs i Tolosa) entre altres. Cal recordar que alguns d'ells participaren activament entre els anys 1884 a 1901 en l'intent de crear a la nostra Ciutat un Museu-Biblioteca sota el patronatge inicial de l'Associació d'Excursions Catalana, i que, del local projectat, tan sols ens resta el nom de «carrer del Museu».

A NIVELL DE CATALUNYA COL-LABORAREN

Mn. Jaume Culell. Gran escriptor, d'un profundt sentiment catalanista, que va participar en la fundació del Museu de Vic i en la restauració del Monestir de Ripoll.

Amic de Mn. Cinto Verdager amb el qual practica l'excursionisme per Catalunya, va formar part de la denominada «generació Renaixença».

Al 1880, Mn. Culell influí en Gaietà Soler perquè entrés al Seminari a cursar els estudis eclesiàstics, i també el va estimular en la seva carrera literària.

Mn. Cinto Verdager. Una de les figures màximes de la nostra Renaixença, del que es pot dir que amb la poesia salvà una llengua i amb l'excursionisme creà una cultura; valgui com a símbol l'endrega de la seva poesia «l'heura»:

Excursionistes, que pel pla i la serra
en lo camp de la pàtria espigoleu
ajudau-li a collir lo que és terra
ajudau-li a servir lo que li cau...

Mn. Cinto Verdaguer va ser qui va influir amb Emili Arnús, fill del banquer Evarist Arnús per a possibilitar la publicació de la Monografia de Gaietà Soler.

Evarist Arnús. Patrocinador de la publicació i a qui Gaietà Soler va dedicar el llibre. Va ser un famós banquer vinculat a Badalona, on es construí una luxosa torre visitada per la Reina Regent Maraià Cristina i per les màximes autoritats del país. Fundà l'asil de la Caritat de Badalona (Casa Amparo) i el Col·legi de Sant Andreu al carrer Arnús i la Sala Beethoven per a concerts a Barcelona. El seu mecenatge va ser reconegut amb l'estàtua, que la Ciutat li dedicà, i que avui és la placeta a l'ini del carrer d'en Prim, a prop del Cementiri Vell.

Fet aquest preàmbul sobre les persones que influïren en Gaietà Soler o ajudaren a la publicació de la seva Monografia que avui commemorem, passarem a revisar les seves activitats literàries i polítiques:

Ordenat sacerdot al 1889, Gaietà Soler poc temps es dedicà a la Parròquia, ja que s'involucrà com a escriptor i polemista en una vida activa de «sacerdot literat» i així veiem com ja l'any 1894 renuncia a l'activitat parroquial, per passar al camp docent apostòlic i literari, més d'acord amb el seu caràcter.

Conseqüent amb la famosa frase del bisbe Torras i Bages «Catalunya serà cristiana o no serà», va ser un catòlic integral, que davant de l'evolució tant dels bisbes com dels companys de sacerdoci cap a posicions més tolerants, es tancà cada cop més en contra de tot, com per exemple Solidaritat Catalana o altres moviments, que comportaven pactes aliens al seu pensament d'integrista catòlic.

Independentment de les seves posicions radicals, la seva vàlua literària va ser reconeguda, ja que va ser Acadèmic corresponent de la «Real Academia de la Historia» i al 1913 ingressà a la Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona amb el discurs «Investigación del dato psicológico en los estudios de Historia».

Quan a la seva obra literària:

Collaborà en els setmanaris «El eco de Badalona», «La Veu de Montserrat», «El Missatger del Sagrat Cor de Jesús», «L'Esparver», «La tradició catalana» i «Revista Popular».

Escriví a més de l'esmentada «Badalona-Monografia històrico-arqueològica», diversos llibres que a l'analitzar els títols ens marca clarament les seves inquietuds:

Tresina (novella) (1893); Gotims blancs (1896); La sirvienta cristiana (1898); Quién fue don Francisco de Quevedo (1898); La Catedral de Barcelona (1898); Los siete domingos de San José (1899); El fallo de Cas-

pa (1899); Ad Polticiós (1899) (no publicada); Descentralización y Regionalismo (1899); El problema de la descentralización (1900); La vida de N. S. Jesucrist (1900); Los set diumenges d eSt. Josep (1901); La remoraí fabril de Montserrat (1902); Lo mes de Maria a casa (1904); Tratado completo de religión (1905); La iglesia separada del Estado (1906); Método práctico para entender el latín y Diccionario didático (1911); El sacerdote santo en nuestros días (1914), y la Vida de Nuestro Señor Jesucristo (1914).

Però per nosaltres, com a badalonins i estudiosos del nostre passat, és el llibre «Badalona, Monografia històrico-arqueològica», el que amb motiu d'acomplir-se el centenari de la seva publicació, el que centra el comentari d'avui.

El llibre imprès a Fidel Giró de Barcelona consta de 174 pàgines amb 19 il·lustracions fotogràfiques.

En el primer capítol del llibre, Gaietà Soler, cau en alguns errors influïts per la mitologia pròpia de l'època, però aviat redreça el camí cap a la concreció històrica al definir les fonts escrites sobre Baetulo.

Ens apunta també en aquest primer capítol la similitud etimològica de les arrels dels noms Besòs i Baetulo. Curiosament, l'any 1964 el professor italià Nino Lamboglia parlà aquí, al Museu, del mateix tema.

Quant a troballes arqueològiques a Badalona, ens detalla els sepulcres excavats a la zona que envolta el «Turó d'en Caritg» i particularment a les rajoleries d'en Saladrigues, Boix i Lleal; sepulcre que qualifica de restes humanes de races anteriors als grecs i que, per analogia amb excavacions posteriors a la zona, podem identificar-los dins de la cultura neolítica; això permet Geaità Soler arribar a la conclusió que en aquesta zona, propera als aiguamolls del Besòs; és on trobem els primers assentaments humans a l'àrea de Badalona.

El segon capítol —època grega i cartaginesa— parla amb molta lògica que l'arribada dels primers colonitzadors va ser fruit de les riqueses mineres del sud de la nostra península (or, argent, estany, etc.), i explica que, per protegir-les, van envoltar de secrets i llegendes les rutes dels metalls.

Ens parla dels precursors fenicis (que erròniament associa amb els egipcis, possiblement per l'intens comerç entre les dues nacions), i del començament de la presència grega, amb el viatge a la nostra península del navegant Colaïos de Samos, el qual, com consta a les fonts escrites, arribà accidentalment a les terres tartèsiques del sud. En aquest capítol entrem també en hipòtesis, molt del moment, com és la presència etrusca a la nostra terra.

No cau en la fàcil tentació dels historiadors precedents, respecte a

les fundacions cartagineses dels bàrquides a l'àrea de Barcelona, i refusa la vinculació feta anteriorment del Promontorium Lunarium, citat per Ptolomeu, amb el Turó de Montgat.

Finalment cal remarcar d'aquest capítol que la manca de troballes de moneda, de la ceca ibèrica de Baitolo a la nostra ciutat, fa que posi en dubte les afirmacions d'algun numismàtic, al qual el temps, donà la raó.

Al tercer capítol —Betulo romana— ens fa un complet inventari del material conegut a la seva època, però amb una anàlisi exhaustiva.

Quant a la ciutat romana de Bètulo (Soler prefereix escriure el nom tal com es pronuncia i defuig generalment el llatí Baetulo), la defineix com a ciutat amb una sòlida muralla (que es trobà posteriorment), muralla que creu que va ser destruïda pel general romà Cató i després reedificada. Al centre de la ciutat, a l'actual Parròquia de Santa Maria, tindríem el temple i el fòrum, i s'estén en les traduccions i anàlisis de les làpides romanes encastadas als murs de la Parròquia.

Parla amb detall del mosaic policromat, avui denominat de Can Menció, que va ser excavat i tornat a enterrar, i encara que inexacta la datació, n'és correcta l'anàlisi. (És curiós aquest mosaic del carrer Fluvià que cada vegada que hi ha un congrés a Badalona es destapa per tornar-lo a tapar després.)

Tema d'interès és l'explicació del muntatge que es va fer a una sala de la Torre Vella d'un mosaic romà, que es va trobar a l'Hort de la Torre.

Gaietà Soler somià que es pogués arribar a excavar el carrer del Temple i zones veïnes i indicà també la riquesa arqueològica de l'Hort de la Torre Vella, on es troben taseles, estàtues, columnes i on fins i tot es coneix una escala de marbre.

Referent a la rodalia de la ciutat, Soler assenyala la troballa d'un tros de la via romana a prop de la masia de Can Clarís.

Els seus coneixements de llatí fan que s'estengui en consideracions relatives al significat de l'ara trobada a Montigalà i avui dipositada al Museu Arqueològic de Barcelona.

Finalment cal remarcar la troballa de paviments romans a varies cases de pagés de la rodalia de Badalona, així com ceràmiques, àmfores i teules.

De tota la part arqueològica, cal recordar que ens trobem amb un llibre escrit fa cent anys, i que per tant conté alguns errors, però Gaietà Soler no cau en la facilitat de reproduir llegendes, ni cites d'altres historiadors, a no ser que es basin en les fonts escrites que ell comprova, o en les pedres que pot donar com a fiables, i és evident que, moltes de

les coses citades en aquest Curs d'Història, són fruit del seu treball i del seu equip de col·laboradors.

En el capítol IV, Betulo cristiana es referma en la puresa de l'historiador al refusar l'existència del Sant Anastasi de Badalona i al documentar les seves notes, i és curiós que l'església de Badalona no hagi qüestionat aquesta figura del soldat decapitat a la nostra ciutat.

Al capítol V —Destrucció i renaixement de Betulo— inicia l'exposició de la decadència de Betulo i la seva destrucció i abandó al final de l'imperi romà, i assenyala que les causes, més que les invasions bàrbares, són conseqüència de la creixent importància de la veïna Barcino (i més al ser escollida com a capital i cort de la gent goda).

Ens parla de les invasions dels sarraïns i el lent renaixement de Badalona, que ja trobem documentada al segle x.

Del segle x al segle xv exposa el que ja s'ha comentat en aquest curs, i és que els coneixements de la nostra ciutat són escassos en aquesta època.

Els seus tres apèndixs són: l'Oda de Marcial a Licinià; l'Acta de donació de la nostra Parròquia a la Seu Barcelonina; i el Llibre de pràctiques i costums de la Rectoria de Badalona (segle xv), que curiosament va ser trobat a la biblioteca colombina de Sevilla.

Als capítols VI, VII i VIII ens parla de la Cartoixa de Montalegre, del Monestir de Sant Jeroni de la Murtra (que feia pocs anys havien estat cremats i profanats) i de la Torre Pallaresa (que en aquelles dates encara pertanyia al nostre terme municipal).

De la Cartoixa de Montalegre, en dóna la fundació i la descripció artística sense oblidar la llegenda de «l'arbre del nas» de la Conreria.

Quant a sant Jeroni de la Murtra aporta informació relativa a les visites reials al monestir i els homes notables que hi visqueren, però en un text excessivament breu.

La Torre Pallaresa, edifici del segle xv pertanyent a la Casa de Cardona, és el tercer capítol dedicat als monuments dels voltants de Badalona. El text acaba amb un apèndix sobre l'estudi d'uns medallons de marbre trobats a la Pallaresa.

Als capítols IX i X ens parla de l'època moderna (fins al 1814) i de l'època contemporània.

Dins de l'època moderna cita el record de la incursió dels moros el 1527, que saquejaren Badalona, i les guerres contra els francesos al 1689.

Dia de gran festa va ser el 22 d'agost de 1705, en què arribà a la nostra vila l'Arxiduc d'Àustria.

Aprofita aquest captíol per introduir unes notes del manuscrit sobre Badalona de Mn. Josep Barriga.

Finalment, dins de l'època contemporània, i a més de la crema dels monestir, ens parla de l'epidèmia de 1821, i de les guerres carlines, per acabar amb els esdeveniments locals a la darrerria del segle XIX.

Gaietà Soler finalitza la seva obra amb un epíleg del qual remarquem la frase «de l'estudi fet, no esperava més premi que l'agraïment».

I aquest agraïment li testimoniem avui, ja que no es podia trobar millor ambientació per a un homenatge, que dins d'un curset sobre la història de Badalona, ni millor lloc com és aquesta sala que en subsòl té les termes romanes de la part baixa de la Ciutat Bimillenària de Baetulo.

Gaietà Soler morí al 1914 i va ser enterrat a Barcelona en el nínxol en que reposava la seva mare, per expressa voluntat.

Badalona li dedicà un carrer i no oblidà el seu historiador, però... la vida va seguint, i l'escola de Gaietà Soler no s'acaba.

L'etapa és coincident en els moments en què, l'arqueologia estava fent els seus grans descobriments, i les revistes amb les seves il·lustracions, feien de les excavacions un món de somni i fantasia.

Les gran troballes a Nínive o Egipte aportaren a Europa monumentals estàtues. Les restes soterrades de Pompeia eren donades a conèixer i en tota la Mediterrània l'afany investigador era constant (Troia 1871, Olímpia 1875, Atenes 1881, etc.).

A Catalunya l'arqueologia arribà a finals de segle per tres aspectes: La renaixença, els moviments excursionistes i la personalitat dels investigadors que creen escola al seu entorn.

Badalona no era aliena a aquestes inquietuds, ja que definint les nostres arrels, ajudaven a forjar la nova Catalunya, per això la llavor deixada per Gaietà Soler perdurà a la nostra ciutat, però és necessari que passin vint anys per donar un pas qualitatiu a una altra fornada de jovent, que porti continuïtat pràctica a la tasca de Gaietà Soler.

I torna a ser el moviment excursionista, que ja apareix en el primer intent de Museu a través de l'Associació d'Excursions Catalana, la que reprèn la dinàmica en els estudis històrics a la nostra ciutat, amb la fundació de l'Agrupació excursionista de Badalona al 1925.

La dinàmica dels «estudiosos» sorgeix amb gran intensitat: Font i Cussó en el camp de l'arqueologia i Cuyàs i Tolosa en el camp de l'arxiu i del Museu de l'Agrupació.

Però mentrestant Catalunya anava creant la professionalització en el camp de l'arqueologia i la història, polaritzada per dos focus d'atenció; Empúries que, com a primera ciutat per on entrà la cultura romana a Espanya, prestigiava internacionalment Catalunya i el segon centre d'aten-

ció era l'arqueologia medieval, de la qual la restauració de la basílica romànica de Ripoll, n'era un exponent, i que va estar molt influïda per la Renaixença que, com a moviment romàntic nacionalista, donà importància a les runes que representaven el naixement medieval de la nació catalana.

Dins d'aquesta professionalització de l'arqueologia cal citar que a principis de segle, es creà l'Institut d'Estudis Catalans i es formà la secció de ciències històriques i arqueològiques.

El màxim exponent d'aquesta secció i pare de l'arqueologia catalana va ser Pere Bosch Gimpera, el qual, el 1915, organitzà i dirigí el servei d'investigacions arqueològiques i prehistòriques a Catalunya.

Pere Bosch Gimpera, catedràtic d'Història de la Universitat de Barcelona, creà una escola, alguns deixebles de la qual, com Josep de Calasanc Serra i Ràfols, incidiren en totes les activitats arqueològiques a la nostra ciutat i als seus voltants, de 1927 fins al 1956.

Deixebles destacats de Bosch Gimpera en aquella etapa són Lluís Pericot, Josep Colomines, Albert del Castillo, entre altres.

Al 1927, i quan l'agrupació excursionista estava en la fase inicial, arriba a Badalona l'equip d'arqueòlegs de l'Institut d'Estudis Catalans per a excavar les cases romanes del carrer Lladó i com a director Serra i Ràfols. La necessitat de l'excavació era palesa per la construcció d'unes cases, a prop del jaciment, i l'aparició dels mosaics, però el que evidentment va neguitejar els afeccionats locals, va ser que es traslladessin tots els mosaics i troballes al museu arqueològic de Barcelona.

Sorgeix en aquells moments Font i Cussó que es forma com excavador, partint de les seves pròpies experiències, amb esperit de servei i voluntat de superació, i que per sobre de tot, lluita per defensar el concepte de Badalona.

Els estudiosos de la ciutat, aplegats a l'agrupació excursionista comencen, a partir de la dècada dels anys 30, un ampli treball de recerques i estudis, tant a la ciutat romana, com als poblats ibèrics i viles dels voltants. Fruit d'aquesta intensa activitat, es crea el Museu de l'Agrupació l'any 1933, on convergiren les troballes que es feren al clos de la torre vella, els restes arqueològics de la ciutat, i diversos materials històrics.

L'enllaç entre els estudiosos badalonins i l'Institut d'estudis catalans va ser el professor Serra i Ràfols, que mai abandonà, fins a les darreries de la seva vida, l'interès per la nostra ciutat, encara que les seves intervencions no sempre van ser ben rebudes pels afeccionats locals.

Ferms van ser els objectius de l'Agrupació excursionista; i els seus brillants resultats, ja han estat tractats en altres conferències.

Dissortadament, la guerra i la clausura per motius polítics de l'Agrupació al 1940 va tallar moltes de les il·lusions, i no tan sols es perderen valuoses persones (per mort o enfermetat), sinó que part del patrimoni museístic (del qual se n'han retornat algunes peces), es perdé, i amb ell caixes de material que, preparades per el seu estudi, mai no es pogué realitzar.

Al 1944, Josep M. Cuyàs reprén les excavacions dins l'àrea de Baetulo, de manera molt discreta, i aprofitant els permisos d'obres, per estudiar el jaciment de la ciutat romana, tenint com a col·laboradors fins al 1954 únicament la seva muller Concepció Puntí i el cap de brigada, que l'Ajuntament li facilità, Juan Tudela.

La immovilització de les activitats de l'Institut d'Estudis Catalans deixà orfe els nostres centres promotors i coordinadors de l'arqueologia, que aviat són parcialment suplides per Serra i Ràfols, que, amb un esperit de servei al pasí, juga el difícil equilibri de la defensa del patrimoni i la continuïtat de les excavacions, en un ambient confús i poc propici a donar suport a les activitats culturals, que sempre eren mal interpretades com a separatistes.

El personatge que ajuda Serra i Ràfols en aquesta difícil etapa va ser Martínez Santa-Olalla que, depenent de la «Dirección General de Bellas Artes», creà la Comissaria d'Excavacions i deixa en mans de Serra la seva organització provincial.

Conscient de la manca de professionals (estem encara en la etapa dels estudiosos, perquè la guerra i la postguerra difícilment proporcionarien graduats d'arqueologia o història, i per tant professionals) Serra i Ràfols crea un equip que defensí el patrimoni català en cada ciutat i jaciment, i així es nomena Comissaris d'Excavacions locals a Cuyàs i Tolosa a Badalona, a Marià Ribes a Mataró, Duran i Santpere al nucli de Barcelona, Pons i Guri a Arenys, Josep Estrada a Granollers, Mn. Valentí Santamaria a Manresa, Lluís Galera al Masnou, Lluís Mas a Sabadell, Isidre Clopas a Martorell, doctor Junyent a Vic, Pere Giró a Vilafraanca, etc., i al front de la província, Epifani de Fortuny, Baró d'Esponellà. Cuyàs i Tolosa, ja amb un caràcter més oficial en les seves excavacions, passa a intensificar-les i donà a partir d'aquell moment un caràcter més, diguem-ne públic, a la seva tasca arqueològica, augmenta la plantilla del seu encarregat Juan Tudela amb peons auxiliars, i Badalona té una participació activa dins de l'arqueologia catalana que ve marcada perquè Serra i Ràfols m'incorpora com a secretari provincial

i per la celebració de la VIII Assemblea Provincial d'excavacions arqueològiques a Badalona al 1955.

Cuyàs conscient de la necessitat d'atendre millor les excavacions, cada cop més nombroses i importants, i malgrat la seva tendència individualista, amplia el seu equip amb Jacinc Dunyo per planimetria i excavacions, el qual és nomenat col·laborador de la Comissaria, i amb Joan Abril com a restaurador, passant jo a ajudar a les excavacions a més d'atendre la secretaria de la província sota el comandament del Baró d'Esponellà i Serra i Ràfols.

La VIII Assemblea representa el suport oficial a Cuyàs i Tolosa, ja que centra tota l'activitat arqueològica local, no sempre respectada per Serra (recordem que al 1953 fou Jaume Ventura de Vilassar el que va excavar el jaciment hallstàtic de Can Mora a Manyet).

La VIII Assemblea coincidí a més en un moment culminant de l'etapa arqueològica de Cuyàs: havia trobat les termes de Baetulo i en un estat de conservació que era impossible soterrar-les o ignorar-les per part dels estaments oficials. Coincidint amb l'assemblea de Badalona sorgeix el projecte de crear una escola d'arqueologia de camp a Can Sentromà, finca pròxima a Badalona i propietat del Comissari Provincial Baró d'Esponellà, on al 1933 es trobà una vila romana estudiada inicialment per Serra i Ràfols i Font i Cussó.

Allà al 1954 es crearen ràpidament unes sales per catalogació de ceràmica i més endavant un museu-biblioteca.

Encara que al començament donaren orientacions els professors Serra i Nino Lamboglia, en especial sobre la catalogació de ceràmica, el grup de treball de camp era essencialment autodidacta, i allà es formen un nombre d'arqueòlegs que donaren pas a la generació dels «Professional en història i arqueologia de Badalona».

Mentrestant un altre equip d'arqueòlegs des del Museu Arqueològic de Barcelona, sorgeix en defensa d'una professionalitat i d'uns estudis que no accepten lògicament l'intrusisme dels estudiosos afeccionats, i es planteja un front comú contra la Comissaria encapçalat per Martín Almagro, que com era previsible acaben amb l'etapa Serra i Ràfols i la Comissaria per donar pas a una nova estructura.

Desgraciadament el canvi de l'etapa entre els estudiosos i els professionals no sempre va tenir lloc en un clima cordial i així veiem com l'autoritat governativa clausura la darrera reunió de la Comissaria Provincial de Vic, hores abans de la seva inauguració.

Mentre a Catalunya tenia lloc l'evolució lògica i necessària de passar d'una etapa d'afeccionats a una de professionals, evolució que evidentment permetia millorar les estructures i aixecar el nivell qualitatiu de

l'arqueologia; a Badalona, Cuyàs i Tolosa, el darrer representant de l'escola d'estudiosos acaba les seves activitats amb el seu millor llegat: els set volums de la història de Badalona.

El Grup de Sentromà es va incorporar majoritàriament al Museu de Badalona sota la direcció de Josep Guitart, i comença una nova etapa en la qual ens sentim orgullosos d'haver participat, ja que en definitiva vaig ser el director del Museu que va fer la transició entre l'escola dels estudiosos i la dels professionals.

D'aquesta etapa final mereixen ser citats els estudiosos o professionals que, procedents de Badalona, treballaren en les excavacions de Sentromà:

Josep Guitart, Josep M. Gurt, Julià González i Josep M. Padrós, que foren directors de les excavacions, i noms tan coneguts a Badalona, com Francesc Tarrats, Maria Masip, Joan Abril, Joan Antoja, Maria Teresa Llagostera, Jaume Rodes, Manel Armengol, Salvador Bel i Albert Cartagena, entre altres.

Així, i amb el pas del temps, el Museu de Badalona i l'arqueologia de la Ciutat es nodreix de bons professionals, amb una acurada formació que la Universitat de Barcelona dona sota el mestratge de Joan Maluquer de Motes, Pere de Palol o Miquel Tarradell, entre altres, que tan dignament han donat continuïtat a la Universitat a Catalunya.

Avui hem parlat de la història del que podríem denominar «Estudiosos de Badalona» marcat per personatges com Gaietà Soler, Font i Cussó o Cuyàs i Tolosa.

I, en paraules ben badalonins, demanen un «Record i memòria», afectuós a ells, perquè sense ells ni el Museu on estem ni el que s'ha dit durant nou setmanes hauria estat possible.

I un Record i memòria especial per Gaietà Soler al celebrar avui cent anys del seu llibre sobre Badalona, en el qual cada paraula va ser estudiada amb la paciència de l'arqueòleg o de l'investigador d'arxiu... i que aquest record i memòria, ens faci pensar que Gaietà Soler va ser el que va iniciar el camí a una nova dimensió en el coneixement de la història de la nostra Badalona.

BIBLIOGRAFIA

1. *Enciclopèdia de l'excursionisme*, Rafel Dalmau, Editor (1964-1965).
2. Agrupació Excursionista de Badalona, Butlletins (1928-1938).
3. *Història dels Catalans* (5è vol.), Edicions Ariel (1970).
4. *Diccionari biogràfic*, AlbertiE ditor (1966-1970).
5. *El Eco de Badalona i Revista de Badalona*, articles varis de Gaietà Soler i Josep M. Cuyàs (1887-1968).
6. BARRAL, Xavier, *L'Arqueologia a Catalunya*, Edicions Destino (1989).
7. CASALS, Núria i PADRÓ, Jordi, *Història gràfica de Badalona* (1987).
8. COLLELL, Jaume, *Sembrant arreu* (1927).
9. CUYÀS I TOLOSA, Josep M., *Història de Badalona* (1975-1982).
10. CUYÀS I TOLOSA, Josep M., *La «Missió» del Padre Claret en Badalona* (1952).
11. MASSOT, Josep, *Gaietà Soler i la Solidaritat Catalana*, Revista (1990).
12. PADRÓS, Pepita, MONES, Jordi, SAGUÉS, Ramon, *Resum d'Història de Badalona* (1984).
13. RIERA, Josep M., *Revista de Badalona* (maig) (1990).
14. SERRA I RAFOLS, Josep de C., *Excavacions de Badalona 1927*, Anuari IEC, Vol. III (1932).
15. SOLÀ I SERIOL, Jaume, *Història de la Villa de Badalona*, «El Eco de Badalona» (1878).
16. SOLER I PEREJOAN, Gaietà, *Tresina* (1893).
17. SOLER I PEREJOAN, Gaietà, *La Catedral de Barcelona* (1878).
18. SOLER I PEREJOAN, Gaietà, *El fallo de Caspe* (1899).
19. SOLER I PEREJOAN, Gaietà, *Badalona* (Monografia Històrico-Arqueològica) (1890).
20. SOLER I PEREJOAN, Gaietà, *Descentralización y regionalismo* (1890).
21. VIII Asamblea Provincial de Excavaciones Arqueológicas, Badalona (Memorias) (1955).
22. Manuscrits de l'Arxiu de la Comissaria Provincial d'Excavacions Arqueològiques (1948-1957).